

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 3894/11

לפני : כבוד המשנה לנשיא מ' נאור
כבוד השופט ס' גיבראן
כבוד השופט נ' סולברג

המערערות : דלק - חברת הדלק הישראלית בע"מ

נגד

המשיב : ניר בן שלום

המשיבה הפורמאלית : מונדו טכניק בע"מ

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו
בת"א 1692/05 מיום 21.3.2011 שניתן על-ידי כבוד
השופטת ר' רונן

תאריך הישיבה : א' באדר התשע"ג (11.02.2013)

בשם המערערות : עו"ד ברוך שטיימן ; עו"ד ליאת חלבי

בשם המשיב : עו"ד סטיבן גרי

פסק-דין

השופט נ' סולברג:

1. ערעור על פסק הדין של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (השופטת רות רונן) בת"א 1692/05 מיום 21.3.2011, בגדרו נדחתה תביעה כספית שהגישה המערערות (להלן: דלק) נגד המשיב בגין ערבותו לחוב של חברת מונדו טכניק בע"מ (להלן: החברה) כלפי דלק. הערעור מתמקד בפרשנות כתב הערבות.

עיקרי העובדות וההליכים

2. דלק הגישה תביעה כספית נגד החברה בגין חוב שמקורו ברכישות מוצרי-דלק. ביום 26.2.2004 נחתם הסדר בין דלק לבין החברה לפרעון החוב (להלן: הסדר החוב),

על-פיו היה על החברה לשלם לדלק סכום כסף שלא היה שנוי במחלוקת, 3,700,000 ₪. החברה הפרה את הסדר החוב בשלמה רק סכום כסף בשיעור נמוך על חשבון החוב. לאחר הסדר החוב צברה החברה חוב נוסף, כך שבמועד הגשת התביעה עמד חובה של החברה כלפי דלק על סך של 4,871,447 ₪.

3. דלק הגישה לבית המשפט המחוזי תביעה בסדר דין מקוצר נגד החברה ונגד המשיב, שהיה מנהלה ובעל השליטה בה. לגבי המשיב נטען – בהתבסס על כתב ערבות שעליו חתם ביום 11.11.1999 – כי הוא ערב לכלל חובותיה של החברה. לדיון בבקשת החברה למתן רשות להתגונן לא התייצב המצהיר מטעמה, לפיכך נמחקה הבקשה וניתן נגד החברה פסק דין על מלוא סכום התביעה. סכום כסף זה מגובה במסמכי הנהלת חשבונות, בכרטיס וחשבונות מס של דלק, ואינו שנוי במחלוקת.

4. בבקשתו של המשיב בבית המשפט המחוזי ליתן לו רשות להתגונן, טען 4 טענות עיקריות, לגבי 3 מהן ניתנה לו רשות להתגונן, ואלו הן:

(א) כתב הערבות ניתן בקשר עם עסקה ספציפית בלבד. עסקה זו הייתה למכירת מוצרי מזוט ללקוח בשם "מפעלי פלדה". לאחר שעסקה זו הושלמה, ומשלא נותרו עוד חובות מכוחה, פקעה הערבות;

(ב) המשיב ביטל את כתב הערבות בהודעה לדלק;

(ג) בין דלק לבין החברה התקיים משא ומתן, בעקבותיו נערך הסדר חוב, ובו הוסכם במפורש כי המשיב לא יהיה ערב לחובות החברה כלפי דלק. משכך, אין לחייבו בחובות החברה מכוח כתב הערבות.

עיקרי פסק הדין של בית המשפט המחוזי

5. תחילה בחן בית המשפט המחוזי מה היקף תחולתו של כתב הערבות. לשיטתו, "כדי לקבוע מה היקפו של כתב הערבות, יש לפרש את האמור בו. כדי לפרש את כתב הערבות, יש לבחון את אומד הדעת הסובייקטיבי המשותף של שני הצדדים לו" (עמוד 4 לפסק הדין). בית המשפט ציין כי המשיב העיד באופן מפורש ועקבי כי חתם על כתב הערבות בקשר עם עסקת מפעלי פלדה, ועמה בלבד. אומד דעתה של דלק נקבע בהתאם לאומד דעתו של מר אורי אדמתי, מי שכיהן – לפי האמור בפסק הדין – כמנכ"ל משותף אצל דלק בעת ההיא. בית המשפט המחוזי ציין כי אדמתי הוא עד בלתי תלוי, אשר שימש במשך שנים רבות כמנכ"ל דלק, והעיד במשפט מטעם המשיב. גרסתו נמצאה מהימנה וניתן לה משקל מכריע, לאור העובדה כי "מסר את גרסתו במלואה, אף שהיא עלולה להיות בעוכריו במסגרת יחסיו עם התובעת [דלק]" (עמוד 5 לפסק הדין). המנכ"ל המשותף השני של דלק, מר אליסון, לא נכח במעמד החתימה על כתב

הערבות, ועל כן אומד דעתו נמצא כבלתי רלוונטי לצורך פרשנות כתב הערבות. אדמתי העיד כי המניע לחתימת המשיב על כתב הערבות היה היקף הפעילות הנרחב בעסקת מפעלי פלדה. לדבריו, המשיב הוחתם על כתב הערבות בקשר עם עסקה זו, ולא בקשר עם מכלול העסקאות שבוצעו בין דלק לבין החברה. מכאן הסיק בית המשפט המחוזי כי אומד הדעת המשותף של דלק ושל המשיב בעת החתימה היה כי כתב הערבות נועד להבטיח את דלק ביחס לעסקת מכירת הדלק למפעלי פלדה בלבד. בית המשפט המחוזי העיר כי על-פי נוסחו, מתייחס כתב הערבות באופן כולל למכירת דלק לחברה, "אולם אין בנוסח זה כדי לשלול את המסקנה כי כתב הערבות התייחס רק לעסקת מפעלי פלדה"; "הנתבע [המשיב] הוחתם על כתב הערבות בקשר עם עסקה זו, ולא בקשר עם מכלול העסקאות שבוצעו בין התובעת [דלק] לבין החברה... משעסקה זו הסתיימה פקע כתב הערבות וניתן היה להשיבו לנתבע [המשיב]" (עמודים 4-5 לפסק הדין).

6. בית המשפט המחוזי קבע עוד כי אין אינדיקציה להסכמה מאוחרת בין הצדדים, ביחס לתוקפו של כתב הערבות, אשר שינתה את ההסכמה המקורית לגבי היקפו. לא נטען כי לאחר החתימה הובהר למשיב כי כתב הערבות ישמש גם עבור מכלול מכירות הדלק לחברה, וגם המשיב לא הציג מצג לפיו כתב הערבות מחייבו ביחס לכלל עסקאותיה של החברה. אדרבה, פעם ופעמיים פנה המשיב לדלק, לאחר סיום עסקת מפעלי פלדה, בניסיון לבטל את כתב הערבות, משום שלפי דעתו פקעה הערבות עם סיום עסקת מפעלי פלדה. בית המשפט המחוזי דחה את טענת דלק כי לא ידעה על משלוח הודעת הביטול. בית המשפט המחוזי קבע כי אדמתי העביר לאליסון מכתבים מאת המשיב לגבי בקשתו להשיב לו את כתב הערבות, וכי עצם שליחת הודעות הביטול מלמדת גם היא על אומד דעתו של המשיב, כי ראה את כתב הערבות כמתייחס לעסקה הספציפית הנ"ל בלבד. בית המשפט המחוזי לא הכריע בשאלה אם אכן בוטל כתב הערבות בהודעת המשיב לדלק, אך ציין כי טענתו-זו של המשיב "עולה בקנה אחד עם גרסתו לגבי הפרשנות של כתב הערבות, לפיה הוא התייחס רק לעסקת מכירת המזוט לדלק פלדה" (עמוד 7 לפסק הדין).

7. בית המשפט המחוזי דחה את טענת המשיב, בהתבסס על הוראת סעיף 15(א) לחוק הערבות, התשכ"ז-1967, כי הערבות בוטלה לפני עריכת הסדר החוב. על-פי פסק הדין, הסדר החוב התייחס לחובות עבר של החברה, ולפיכך אם במועד החתימה על הסדר החוב היה המשיב ערב לחובות עבר אלו, הרי שלא יכל אז לפטור עצמו מערבותו-זו, בשליחת הודעת ביטול. זו חלה רק על חיוב עתידי ולא על חובות עבר.

8. זוהי אפוא תמצית פסק הדין של בית המשפט המחוזי:

- (א) כתב הערבות נועד אך ורק לצורך עסקת מכירת הדלק למפעלי פלדה, ולא לכל שאר מכירות הדלקים של דלק לחברה ;
- (ב) אין צורך להכריע בטענת המשיב על ביטול הערבות בהודעה לדלק, אם כי ניכרת בפסק הדין נטייה לקבלה ;
- (ג) אם במועד עריכת הסדר החוב היה המשיב ערב לחובות החברה, הרי שלא יכל אז לפטור עצמו מערבותו על חובות העבר בשליחת הודעת ביטול.

עיקרי הטענות בערעור

9. דלק טוענת כי נוסחו של כתב הערבות הריהו ברור ומפורש, ולפיו הוא ניתן להבטחת חובות החברה כלפי דלק, ללא הגבלת זמן או סכום כסף. פרשנות לפיה ניתן כתב הערבות רק לצורך עסקה ספציפית, מנוגדת ללשונו, לשכל הישר ולהיגיון המסחרי. לטענת דלק, שגה בית המשפט המחוזי כשפנה לבחינת אומד דעתם של הצדדים, שכן כאשר לשונו של החוזה – כתב הערבות – היא ברורה וחד-משמעית, יש ליתן לה משקל מכריע בפרשנותו. כך מתחייב מן הפסיקה ומן האמור בסעיף 25(א) לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973.

10. דלק טוענת עוד כי אומד הדעת של אדמתי אינו משקף את אומד דעתה-שלה. בניגוד למה שציין בית המשפט המחוזי, אדמתי לא היה כלל מנכ"ל משותף בדלק, אלא מנהל אזור בלבד, והיו לו קשרים חבריים עם המשיב. השניים ידעו היטב כי דלק המשיכה לספק דלקים בהסתמך על כתב הערבות, וכי החברה צברה חובות בסכומי כסף בשיעורים גבוהים. בעדותו הרבה אדמתי לציין כי חלפו כ-10 שנים מעת חתימת כתב הערבות ולפיכך אינו זוכר פרטים בקשר לנסיבות החתימה. דלק מדגישה כי העובדה שאדמתי זכר דווקא כי כתב הערבות נועד לעסקת מפעלי פלדה, בניגוד ללשונו הברורה, היא תמוהה. עוד טוענת דלק להעדר הגיון מסחרי בפרשנות כתב הערבות כפי טענת המשיב, שכן אין זה מתקבל על הדעת מצדה של דלק לחתום על ערבות דווקא בעסקה של מפעלי פלדה ולא בעסקאות אחרות שהיקפן גדול יותר. בנוגע לטענת המשיב על ביטול הערבות, טוענת דלק כי כתב הערבות המקורי מעולם לא הוחזר למשיב, וכי דלק הותירה אותו ברשותה על מנת להבטיח את קיום ההתחייבויות כלפיה. המשיב נהג מצדו בחוסר תום לב והמשיך לרכוש דלק על אף שהודיע על ביטול הערבות.

11. מנגד טוען המשיב כי כללי הפרשנות כפי שיושמו על-ידי בית המשפט המחוזי משקפים נאמנה את ההלכה הקיימת ועל כן פסיקתו צריכה לעמוד בעינה. פרשנות זו, התומכת בבחינת נסיבות כריתת החוזה, בכל מצב, על מנת להסיק מהן על אומד הדעת

הסובייקטיבי של הצדדים, שופכת אור על פרשנות לשון החוזה, ומחזקת את מסקנת בית המשפט המחוזי. אין בלשון הכללית והבלתי-מסוייגת של כתב הערבות כדי לשלול את המסקנה כי הערבות ניתנה לצורך עסקה ספציפית בלבד. לגבי מהימנות עדותו של אדמתי, טוען המשיב כי קביעת בית המשפט המחוזי בנדון היא בגדר ממצא עובדתי, ואין מקום לערכאת הערעור להתערב בו. באשר לטענה שלפיה אומד הדעת של אדמתי איננו משקף את אומד דעתה של דלק, טוען המשיב כי אדמתי שימש כמנהל מחוז הצפון בדלק, והוא זה אשר סיפק את מוצרי הדלק למשיב. לפיכך, הטענה כי אדמתי אינו מייצג את דלק, אין לה על מה שתסמוך. במענה לטענת דלק על חוסר תום לב מצדו בכך שהמשיך לרכוש דלק לאחר שהודיע על ביטול הערבות, טוען המשיב כי פעל לפי הסכמה עם אדמתי.

דיון והכרעה

12. לדעתי טעה בית המשפט המחוזי קמעא בדרך הילוכו, ושגה במסקנתו: הטעות היא בכך שבית המשפט פנה היישר לבחינת אומד דעתם של הצדדים כפי שהוא נלמד מנסיבות העניין, מבלי לעמוד תחילה על לשון כתב הערבות; השגיאה היא במסקנת בחינת אומד דעת הצדדים.

13. אלו הם דברי בית המשפט המחוזי: "כדי לקבוע מה היקפו של כתב הערבות, יש לפרש את האמור בו. כדי לפרש את כתב הערבות, יש לבחון את אומד הדעת הסובייקטיבי המשותף של שני הצדדים לו" (עמוד 4 לפסק הדין). אמר – בית המשפט המחוזי – ועשה: 'דילג' על הלשון ושקע בנסיבות.

14. מה בין הלשון לבין הנסיבות, והאם חוברו להם יחדיו לצורך פרשנות חוזים? עיקר מעייניה של התיאוריה החוזית הקלאסית, התמקד בלשון החוזה. נסיבות כריתת החוזה לא הובאו כלל בחשבון בשעה שהשופט דן בפרשנותו (ראו: Joseph M. Perillo, *The Origins of the Objective Theory of Contract Formation and Interpretation*, 69 Fordham L. Rev. 427 (2000)). ברבות השנים השתחררה התיאוריה המשפטית מאחיזתה הבלעדית של לשון החוזה. נסיבות כריתתו הוכרו כגורם נוסף, אשר יש לייחס לו חשיבות בהליך פרשנות החוזה. ברם, גם לאחר הכרה זו, "אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד" (בבלי, חולין ס, ב). השניים – לשון החוזה ונסיבותיו – לא זכו למעמד זה בהליך הפרשנות. בבית משפט זה באה עמדה זו לידי ביטוי בתורת הפרשנות הדו-שלבית. על פיה, "כמצוות סעיף 25(א) לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, יפורש אומד דעתם של הצדדים, כפי שהוא משתמע מתוך החוזה, ואם אינו משתמע ממנו – מתוך הנסיבות" (דברי השופט בייסקי בע"א 406/82 נחמני נ' גלאור, פ"ד מא(1) 494, 499

(1987). דוקטרינה זו הדגישה כי "... אם ברור הוא החוזה ולשונו היא חד-משמעית, שוב אין צורך להיזקק לנסיבות" (שם). ובמקום אחר: "ההפניה אל הנסיבות היא חלופה, העולה רק כאשר אין מובן ברור לנוסח הכתוב" (דברי השופט בייסקי בע"א 170/85 האחים זקן חברה קבלנית בע"מ נ' מזרחי, פ"ד מג(2) 635, 638 (1989)). פרשנות החוזה נעשית כגישה הדו-שלבית כראש ובראשונה בהתאם ללשונו. כאשר הלשון ברורה, היא זו אשר משקפת את אומד דעתם של הצדדים, ואין עוד מקום להתחקות אחר אומד דעתם ואחר נסיבות כריתת החוזה.

15. לימים, עלה מעמדן של נסיבות כריתת החוזה, בהתפתחותה של גישה חד-שלבית (ע"א 4628/93 מדינת ישראל נ' אפרופים שיכון ויזום (1991) בע"מ, פ"ד מט(2) 265 (1995)). פרשנות זו – תכליתית – נעשית הן על דרך בחינת לשון החוזה, הן באמצעות בחינת נסיבות כריתת החוזה ואומד דעתם של הצדדים (גם כשהלשון ברורה וחד-משמעית). זהו אומד הדעת הסובייקטיבי המשותף של הצדדים לחוזה. "אומד דעת זה הוא המטרות, היעדים, האינטרסים, והתכנית אשר הצדדים ביקשו במשותף להגשים. על אומד הדעת למד הפרשן מלשון החוזה ומהנסיבות החיצוניות לו. שני מקורות אלה 'קבילים' הם. בעזרתם מגבש הפרשן את אומד דעתם המשותף של הצדדים" (דברי המשנה לנשיא (כתוארו אז) השופט ברק, שם, בעמוד 311). הודגש שם, כי "המעבר מהמקור הפנימי (לשון החוזה) למקור החיצוני (הנסיבות החיצוניות) אינו מותנה במילוי תנאים מוקדמים כלשהם". הלכה זו נתאשררה לאחר דיון בהרכב מורחב בדנ"א 2045/05 ארגון מגדלי הירקות אגודה חקלאית שיתופית בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד סא(2) 1 (2006).

16. אך לא לעולם חוסן. עליית מעמדן של נסיבות כריתת החוזה לא נותרה בלא ביקורת. בדעת מיעוט בעניין מגדלי הירקות הביע השופט חשין את חששו מפני פרשנות הלכת אפרופים "כקובעת כי לשון החוזה לעולם אין היא 'ברורה' וכי תמיד ניתנת היא לפרשנות" (שם, בעמוד 45). לשיטתו, זוהי "פגיעה חריפה בעקרון חופש החוזים ובאוטונומיה של הצדדים לחוזה, שכן מציבה היא את בית-המשפט כצד לחוזה תחת אשר יהא פרשן חיצוני לו" (שם). אחריו חזרה אף החזיק, השופט גרוניס (כתוארו אז) שהתריע על כך ש"מעורבות היתר של בתי המשפט בפרשנות חוזים צופנת בחובה פגיעה בוודאות המשפטית... האזהרה מפני הפיכתו של בית המשפט למעין 'צד' לחוזה, ומפני שקתוב החוזה על ידי בית המשפט, ראוי לה שתהדהד מבית המשפט בקרית שמונה ועד זה שבאילת" (שם, בעמודים 91-92). ביקורת זו נצטרפה לביקורות נוספות אשר אותן השמיע השופט דנציגר (ע"א 5856/06 לוי נ' נורקייט בע"מ (28.1.2008); ע"א 5925/06 בלום נ' אנגלו סקסון – סוכנות לנכסים (ישראל 1992) בע"מ (13.2.2008) ולביקורות מפי מלומדים שונים (ראו למשל: דניאל פרידמן "לפרשנות המונח 'פרשנות' והערות לפסק דין אפרופים" המשפט ח 483 (2003); מיגל דויטש "דיני חוזים: סקירה והתפתחות

ספר השנה של המשפט בישראל 167 (אריאל רוזן-צבי עורך, תשנ"ו - 1997); מנחם מאוטנר "התערבות שיפוטית בתוכן החוזה ושאלת המשך התפתחותם של דיני החוזים של ישראל" עיוני משפט כט 17 (2003); צבי א' טל עד בוא השמש (תש"ע - 2010) 166 - 167; לריכוז מקורות, השקפות ואסמכתאות עדכניות ראו: יורם דנציגר וצביקה מצקין "האם שבו הצדדים להיות שליטי החוזה לאחר תיקון מס' 2 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973?" משפט ועסקים טו 27 (התשע"ב)).

17. אחר הדברים האלה, הובאה סוגיה זו של פרשנות חוזים לפתחה של הכנסת, וזו חוקקה בשנת 2011 את תיקון מס' 2 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973. מאז קובעת הוראת סעיף 25(א) כך:

"חוזה יפורש לפי אומד דעתם של הצדדים, כפי שהוא
משתמע מתוך החוזה ומנסיבות העניין, ואולם אם אומד
דעתם של הצדדים משתמע במפורש מלשון החוזה, יפורש
החוזה בהתאם ללשונו".

18. התערבותו של המחוקק לא הביאה עד כה את הבעיה הנדונה על פתרונה, ועדיין לא יושרו ההדורים. מחלוקת נטושה בין שופטים ומלומדים מה הייתה תכלית התיקון והאם הושגה. יש הסבורים כי תכלית התיקון היתה לעגן את הלכת אפרופים, לפיה בעת פרשנות חוזה יש להתחקות אחר אומד הדעת של הצדדים, כפי שהוא משתמע הן מלשון החוזה הן מנסיבות העניין. לדידם, אין היררכיה בין שניים אלה, והתהליך הפרשני יוסיף להעשות באמצעותם במקביל (רע"א 3961/10 המוסד לביטוח לאומי נ' סהר חברה לביטוח בע"מ, פסקה 28 לפסק דינו של השופט ריבלין (26.2.2012)); איל זמיר "אפרופים עדיין כאן" עורך הדין 11 98 (2011); רון דרור "לשכת עורכי הדין היא החומה של בית המשפט - ראיון חגיגי עם נשיא בית המשפט העליון (בדימוס) אהרן ברק עורך הדין 11 28 (2011)). לעומת זאת, היו שטענו כי התיקון מאיין את הרטוריקה של הלכת אפרופים. לשיטתם, המחוקק ביקש להעניק משקל בכורה ללשון החוזה. התיקון החקיקתי נועד להבהיר כי מקום שלשון החוזה ברורה, אין צורך להיזקק לנסיבות חיצוניות (ראו למשל: נילי כהן "הניסוח בעייתי, התכלית ברורה" עורך הדין 11 102 (2011)); גבריאלה שלו ואפי צמח "דין פירוש החוזה - על מחלוקת פוסקים והסכמת הצדדים" קרית המשפט י 1, 16 (2012)). השופט ריבלין גרס כאמור כי החקיקה מאמצת "... את השיטה הפרשנית שנקבעה בעניין אפרופים ועוצבה בעניין מגדלי הירקות" (שם, בעניין המוסד לביטוח לאומי; כמותו גם השופט ג'ובראן נאמן שם לגישתו בעניין מגדלי הירקות; ועליהם חלק השופט הנדל במקצת, ועמד על ה"שילוב שבין גמישות בקבלת ראיות להוכחת הנסיבות החיצוניות לחוזה, לבין

מתן עמדת בכורה ללשונו המפורשת של החוזה" (פסקה 8)). לעומתם הביע השופט דנציגר את דעתו כי התיקון מבטא עמדה נורמטיבית שונה מהלכת אפרופים, "עמדה הנותנת משקל מכריע ללשון החוזה אך אינה שוללת פניה לנסיבות החיצוניות לצורך פרשנותו מקום בו הלשון החוזית אינה ברורה" (ע"א 11039/07 אליהו חברה לביטוח בע"מ נ' אבנר אגוד לביטוח נפגעי רכב בע"מ, פסקה 3 (6.7.2011)). ודוק: אליבא דשופט דנציגר יש להעניק משקל מכריע ללשון, ואילו לפי גישתו של השופט ריבלין יש להעניק ללשון משקל משמעותי. בין לבין נשמעו גישות נוספות מפי שופטים ומלומדים, דגשים וגווני-ביניים.

19. גבי דידי, המחלוקת בין הגישות השונות איננה 'כצעקתה'. המטוטלת נעה מן הדגש על הלשון, אל עבר הנסיבות; בהמשך כרכה אותם יחדיו; וכעת שוב עולה קמעא משקלה של הלשון. דרך הכלל היא כי לצורך פרשנות חוזים "אחוז בזה (בלשון) וגם מזה (נסיבות העניין) אל תנח את ידך". ברם, לטעמי, ההיסטוריה החקיקתית, לשון סעיף 25(א) הנ"ל לחוק החוזים, ומדיניות משפטית ראויה, מחייבים גם זאת: ככל שהחוזה ברור יותר מתוכו, על-פי לשונו, פוחת משקלן של הנסיבות החיצוניות, עד כי, לעיתים, נדירות, תזכה הלשון למעמד בלעדי.

מן הכלל אל הפרט

20. אל הלשון תחילה. המשיב חתם ביום 11.11.1999 על "כתב ערבות אישית", ולפיו –

"מצהירים ומתחייבים בזאת כי הננו אחראים וערבים בזאת אישית למילוי כל חוב והתחייבויות של מונדו טכניק בע"מ ח.פ. מס' 512229048 כלפי 'דלק-בלסקי' שותפות לשיווק דלקים ושמונים ו/או כלפי 'דלק' חב' הדלק הישראלית בע"מ, כפי שתהיינה מעת לעת, בגין רכישות דלקים ושמונים.

הערבות הנדונה תקפה בכל תנאי ללא הגבלת זמן ו/או הגבלת סכום.

הננו מתחייבים בזאת לשלם ואו לבצע מיד עם דרישה ראשונה כל התחייבות כאמור לעיל".

21. עינינו הרואות, כי הסכם הערבות הוא קצר, לשונו ברורה, חד-משמעית. הערבות אינה מותנית, ולא מוגבלת לעסקת מפעלי פלדה או לעסקה ספציפית אחרת. הערבות, כפי שנכתב ונחתם "תקפה בכל תנאי, ללא הגבלת זמן או הגבלת סכום". זוהי אפוא נקודת המוצא, היא ואין בלתי: כלליותו של כתב הערבות, בכל עת ובכל שעה, בכל סכום כסף, לגבי כל חובותיה והתחייבויותיה של החברה.

22. חזקה על לשון שכזו, שהיא משקפת את אומד דעתם של הצדדים. במישור הראייתי, כידוע, לא בנקל ניתן לטעון בעל-פה נגד מסמך בכתב. חזקה על המשיב כי הסכים לתוכנה של הערבות. הצדדים להסכם הערבות הם דלק והמשיב, והוא איננו קטלא קניא. המשיב היה כאמור בעל השליטה ומנהלה של החברה, הרוח החיה מאחורי פעילותה והתקשרותה עם דלק. הוא אשר עמד בקשר ישיר מול נציגי דלק, הזמין מוצרים, דאג לתשלומים השוטפים, וניהל את המשא ומתן עם דלק לשם הסדרת חובותיה של החברה. מדובר באיש עסקים ותיק ומנוסה. ספק אפוא אם נכון היה לצאת מגדרי הלשון הברורה והמפורשת על מנת לבחון את אומד דעתם של הצדדים כפי שהוא משתמע מנסיבות העניין.

23. לצורך פרשנות כתב ערבות בנוסח פשוט וברור שכזה, צריך לפחות משקלן של הנסיבות החיצוניות; הבכורה צריכה להינתן ללשון. לאחרונה נכתב, כי "במקרים של התקשרות מפורשת בין צדדים שווי כוחות המסכימים על גישת היצירה ראוי לדעתנו לכבד הסכמה זו, ובעת ההתדיינות על בית המשפט להקים מחסום ראייתי, להתמקד בטקסט החוזי ולא לאפשר לצדדים להביא ראיות על נסיבות הכריתה ועל מידע שמחוץ לטקסט" (שחר ליפשיץ ואלעד פינקלשטיין "מבט הרמנויטי על פרשנות חוזים" משפטים מג 55, 96 (2013)). הכותבים המלומדים נותנים שם טעמים טובים לגישתם, והם מוסיפים ואומרים כי במצבים שבהם נחשף בית המשפט לנסיבות כריתת החוזה והשתכנע כי הצדדים התכוונו להעניק ללשון החוזה את מעמד הבכורה, כי ימצה את יחסייהם המשפטיים, או אז "אף על פי שבית המשפט נחשף בפועל לנסיבות הכריתה, עליו לבסס את פרשנותו על אומד הדעת המשתקף מן היצירה בלבד" (שם, בעמוד 98). עמדה זו נתמכת במחקרים שנערכו על-ידי המחזיקים בגישה הכלכלית למשפט. מחקרים אלו מראים כי צדדים עסקיים מתוחכמים מעדיפים להעניק בכורה ללשון החוזה ולא לנסיבות (ראה: Alan Schwartz & Robert E. Scott, *Contract Interpretation Redux*, 119 Yale L.J. 926 (2010); Meredith R. Miller, *Contract*: לביסוס הטענה הכללית ראו: (2010) 75 Miss. L. Rev. 493. *Law, Party Sophistication and the New Formalism*). אין זה המקום להאריך עוד בדברים הללו, אך מכל מקום, בנסיבות העניין דנן, לבטח לא היתה הצדקה לבית המשפט המחוזי לדלג על הבחינה שלפי הלשון ולהתמקד בנסיבות.

24. טענת המשיב בעל-פה נגד הערבות שבכתב, טעונה הסבר: מדוע חתם על כתב ערבות השונה באופן מהותי ממה שעליו הוסכם לפי גרסתו? מדוע לא סייג אותו בזמן אמת ולצורך עסקה ספציפית?

לא ניתנה תשובה לשאלות הללו, ולא הסבר שיוכל להניח את הדעת. אדרבה, גרסתו של המשיב גם מנוגדת להיגיון מסחרי וכלכלי, משום שאין זה מתקבל על הדעת שדלק תדרוש ערכות אישית לעסקה ספציפית, מצומצמת בהיקפה, ולא תדרוש ערכות שכזו לאספקת דלקים לאותה חברה במיליוני שקלים.

25. הנה כי כן, בית המשפט המחוזי קרא לתוך כתב הערכות את מה שהצדדים לא עיגנו במסגרתו בצורה מפורשת, ויצר הסדר חדש, שונה בתוכנו ובתחולתו מזה שעשו הצדדים עצמם. כדברים הללו אמר פרופ' אהרן ברק: "הסתמכות ליצור חוזה היא של הצדדים. בידם הכוח – הנגזר מהאוטונומיה של הרצון הפרטי – לכרות חוזה כרצונם... פרשנות החוזה נבדלת אפוא באופן חד מייצירת החוזה. בית המשפט מוסמך לפרש את החוזה שעשו הצדדים. בית המשפט אינו מוסמך... אין זה מתפקידו... ואין זה מכוחו לעשות לצדדים חוזה שאותו הם לא עשו... אין זה מתפקידו של בית המשפט ואין זה מכוחו לשנות חוזה שאותו הם עשו. אם הצדדים לא הסדירו עניין פלוני ביניהם – עניין שהסדרתו רצויה היא וראויה – אין זה מתפקידו של בית המשפט להסדיר עניין זה בעבור הצדדים" (אהרן ברק פרשנות במשפט – פרשנות חוזה 60-61 (תשס"א – 2001)). תוצאת ההסדר החדש שנוצר בפסק הדין של בית המשפט המחוזי היא קשה: ערעור הוודאות שבהסתמכות על מסמך שלשונו ברורה וחד-משמעית; פתח מילוט לערב להשתמט מחיוביו.

26. מן הלשון אל הנסיבות. מטבע הדברים יש קסם בגישה שמבקשת בכל מצב לבחון את אומד דעת הצדדים על כל צדדיו, גם מן הנסיבות החיצוניות לכריתת החוזה, ללקט כל פירור ושביב של מידע, על מנת להגיע לתוצאה נכונה, לרדת לחקר האמת. ברם, לבד מן העלויות והמשאבים הכרוכים בגישה הזאת, לא תמיד יש בה כדי לקרבנו אל האמת הצרופה. משל למה הדבר דומה? לעיתים נדמה כי ערכאה נוספת, ערעור ועוד ערעור על פסק דין הוא מתפון לתוצאה אמיתית וצודקת יותר מאשר אם לא תינתן רשות לערעור נוסף; ולא היא. כך הוא גם בבחינת אומד דעת הצדדים. לעיתים הריבוי מוליך לאיבוד: שלא כקביעת בית המשפט המחוזי, אדמתי לא היה מנכ"ל דלק. אדמתי ניהל בתקופה הרלבנטית את המכירות במחוז הצפון של דלק. אליסון ניהל את המכירות במחוז המרכז. בשנת 2001 אוחדה פעילות המכירות אצל דלק, אליסון היה למנהל המכירות הארצי ואדמתי פרש מדלק. אדמתי העיד במשפט כ-10 שנים לאחר סיום עבודתו בדלק. על הרבה מן השאלות שהופנו אליו לא ידע להשיב, בנמקו זאת בחלוף השנים הארוכות הללו, והדבר מובן. אלא שדווקא לגבי כתב הערכות הנדון זכר אדמתי כי נועד לעסקת מפעלי פלדה בלבד. הדבר הזה מעלה תהייה. היו לאדמתי קשרים חבויים עם המשיב. קשה לומר שאדמתי הוא "עוד בלתי תלוי" כפי שפסק בית המשפט המחוזי. זאת, הן מחמת קשריו עם המשיב, הן בשל העובדה כי 'מקבילו' אליסון קודם

לניהול המכירות הארצי בדלק, והוא פרש מתפקידו. על רקע זה, המהימנות שייחס בית המשפט המחוזי לעדותו בגלל תפקידו בדלק, כלל וכלל אינה מוכרחת. אולי להפך. המשיב עצמו, נתפס בעדותו כמי שלא אמר אמת לפחות בהעידו כי אינו נוהג ליתן ערבויות אישיות. גם על שטר חוב שהוצג, גם על הסכם להשאלת ציוד, חתם המשיב כערב באופן אישי. בשים לב לדברים הללו, נראה כי יש מקום לספק לגבי מסקנת בית המשפט המחוזי על אומד דעתם הסובייקטיבי של הצדדים כפי שהוא נלמד מנסיבות העניין. בהחלט ניתן היה להגיע למסקנה אחרת, העולה בקנה אחד עם זו שנלמדת מן הלשון. דומני אפוא כי אין לצמצם את כתב הערבות לעסקה ספציפית אחת בלבד, וכי כוחו עמו לחייב את המשיב לגבי כלל חובותיה של החברה לדלק.

27. משהגעתי לכלל דעה כי המשיב עָרַב על-פי כתב הערבות לכלל חובותיה של החברה לדלק, עלי להכריע בשאלה האם בוטלה הערבות בזמן מן הזמנים בהודעה לדלק. בית המשפט המחוזי לא הכריע בעניין זה, משום שלא היה צורך בכך בעקבות הכרעתו כי הערבות נועדה לעסקה ספציפית אחת.

28. המשיב טוען כי הערבות בוטלה על-ידו כדין בשתי הודעות בכתב אל אדמתי. אכן, פעם ופעמיים פנה המשיב לאדמתי וביקש "לבטל את הערבות האישית" (מכתביו מיום 17.10.2000 ומיום 2.11.2000). חרף בקשתו במכתבו, "לשלוח אלי את המקור באופן מיידי", לא נענתה דלק לפנייתו וכתב הערבות נותר אצלה. אף-על-פי-כן, המשיך המשיב לקנות מוצרי-דלק מדלק. בהסתמך על ממצא שקבע בית המשפט המחוזי כי הודעות הביטול התקבלו אצל אדמתי, דומני כי הביטול תָקַף, גם אם גורמים אחרים בדלק, זולת אדמתי, לא ידעו על הביטול. סעיף 15(א) לחוק הערבות, תשכ"ז-1967 קובע כך:

"ניתנה ערבות לחיוב עתיד לבוא רשאי הערב, כל עוד לא נוצר החיוב הנערב, לבטל ערבותו על ידי מתן הודעה בכתב לנושה, אולם עליו לפצות את הנושה בעד הנזק שנגרם לו עקב הביטול".

ביטול הערבות תָקַף אפוא, כאמור, אך זאת רק במה שנוגע לחיובים לעתיד לבוא, לאחר הודעות הביטול הנ"ל. לגבי החיובים שלפני הודעת הביטול, הערבות שרירה וקיימת ומחייבת את המשיב.

29. דלק טוענת כי המשיב נהג בחוסר תום לב בהמשיכו לרכוש ממנה דלק גם לאחר הודעת הביטול. יתכן שכך הוא, יתכן אחרת, יתכן שהתרופה תימצא בגדרי הסיפא לסעיף 15(א) הנ"ל לחוק הערבות. מכל מקום, לענייננו, ביטול ערבות לחוד, ורכישת דלק לחוד. בתגובה להתנהלותו העסקית של המשיב אשר הודיע על ביטול הערבות מחד גיסא, והמשיך לרכוש דלק מאידך גיסא, יכלה דלק לדרוש ממנו ערבות חלופית, גם יכלה להפסיק את הספקת הדלק. התעלמותה מביטול הערבות לא יכולה להקימה לתחייה.

סוף דבר

30. על יסוד האמור לעיל, יש לדעתי לקבל את הערעור, לבטל את פסק דינו של בית המשפט המחוזי ולקבוע כך:

(א) פרשנות נכונה של כתב הערבות – עיקרה בלשון, שוליה בנסיבות – מובילה למסקנה כי המשיב ערב לכלל חובותיה של החברה כלפי דלק;

(ב) הערבות בוטלה בהודעת המשיב לדלק מיום 17.10.2000.

ש ו פ ט

השופט ס' ג'ובראן:

1. עיינתי בחוות דעתו של חברי השופט נ' סולברג. לגישתו, עקב תיקון 2 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 (להלן: חוק החוזים) "שוב עולה קמעה משקלה של הלשון". בנסיבות ההליך הפרטני, לגישתו יש לבכר את לשון כתב הערבות על הנסיבות החיצוניות שהוצגו, לקבוע כי כתב הערבות חל ביחס לכלל חובותיה של חברת מונדרו טכניק בע"מ (היא המשיבה הפורמאלית בהליך), וכי על המשיב, שהוא הערב, לשאת בתשלום חובות אלו. מסכים אני עם חברי כי הדיון החרף שהתעורר בשאלה מה היחס בין משקל הלשון למשקל הנסיבות "אינו כצעתה". המחלוקת בין התומכים בהלכה הקיימת והמתנגדים לה היא בעיקרה מחלוקת תיאורטית, ובעולם החוזי הלכה למעשה משמעותה זניחה. כך אף קבענו בפסק דיננו בהלכת סהר (רע"א 3961/10 המוסד לביטוח לאומי נ' סהר חברה לתביעות בע"מ מגדל חברה לביטוח בע"מ (26.2.2012) (להלן: פרשת סהר)), בה נקבעה ההלכה שתיוקן 2 לחוק החוזים מעגן בחקיקה את כללי הפרשנות שנקבעו בהלכות קודמות של בית משפט זה. משמוסיף ונמשך הדיון בשאלת פרשנותם הראויה של חוזים, מצאתי לנכון להאיר

ולחדד את ההלכה הנוהגת עימנו, שנפסקה אך לאחרונה. אציין כבר עתה כי לגישתי, בנסיבותיו הקונקרטיים של ההליך, איני מוצא מקום להתערב בקביעותיו של בית המשפט המחוזי ביחס לנסיבות חתימת כתב הערבות. ממצאיו של בית המשפט המחוזי משקפים את אומד דעת הצדדים כפי שעולה מכלל הנסיבות של ההליך, תוך מתן משקל משמעותי ללשון כתב הערבות. פרשנות שעל פיה חרף נסיבות החתימה על כתב הערבות יחויב המשיב במלוא חובות החברה נוכח לשון כתב הערבות, היא, בראייתי, חריגה מאומד דעת הצדדים, כפי שהוא מתגלה מכלל הראיות בהליך. משכך, לו תתקבל דעתי, נדחה את הערעור ונותיר את פסק דינו של בית המשפט המחוזי על כנו.

פרשנות חוזים

2. קיתונות של דיו נכתבו על פרשנותם הראויה של חוזים, בבית משפט זה כמו גם מחוצה לו, ונדמה שלא נותרה אבן שלא נהפכה בשאלה מה בין הלשון לנסיבות, מה קודם למה ומתי. אין צורך להרחיב על שנכתב במסגרת זו שכן הדברים ידועים וברורים ולא אתיימר למצות את כל הדעות והפרשנויות. יחד עם זאת, מצאתי כי יש חשיבות להבהיר מהי ההלכה הקיימת עימנו, כפי שנקבע על ידי בית משפט זה.

3. כאמור, סוגיה חשובה זו הנוגעת לפרשנות הראויה של חוזים נדונה לאורכה, לרוחבה ולעומקה בפני הרכבים נרחבים של בית משפט זה, לא פעם אלא פעמיים, וניתנה בה תשובה חד משמעית. ואכן, חברי סקר את פסיקתו המרכזית של בית משפט זה, החל בפרשת ע"א 4628/93 מדינת ישראל נ' אפרופים שיכון ויזום בע"מ, פ"ד מט(2) 265 (1995) (להלן: הלכת אפרופים) ועד להלכה בדנ"א 2045/05 ארגון מגדלי ירקות אגודה חקלאית שיתופית נ' מדינת ישראל (11.5.2006) (להלן: פרשת ארגון מגדלי הירקות). הפסיקה שבאה בעקבות הלכת אפרופים – ובפרט, פסק הדין שניתן בהרכב מורחב של תשעה שופטים בדיון הנוסף בעניין מגדלי הירקות – הבהירה ועיצבה את דרכי יישומה של ההלכה וקשרה את הקצוות שנותרו "פרומים" בהלכת אפרופים. במסגרת זאת ציינתי כי:

"ברי, אפוא, כי השיקול העיקרי שצריך לעמוד ביסוד פעולתם של דיני החוזים הוא קידום האוטונומיה של הצדדים המתקשרים בחוזה. כדי להתחקות אחר כוונתם ולקדם את תועלתם, על בית המשפט להתחשב בכל מקור רלוואנטי, לא רק בלשון שנקטו הצדדים, אלא גם באילו נסיבות נערך החוזה. [...] יחד אם זאת, כפי שציננו חבריי, ראוי בעיני להדגיש, כי מאחר ובידי הפרשן, הם בתי המשפט, כלי פרשני ניכר, שבאמצעותו עליו להגיע להבנת אומד דעת הצדדים לחוזה, יש לנהוג בחיפוש אחר אומד דעתם הסובייקטיבי של הצדדים בזהירות מרבית ומתוך ניסיון לרדת לסוף דעתם. לשם

כך, על הפרשן לבדוק בציציות את לשון החוזה ונסיבותיו החיצוניות באופן רציף ולנהוג במקצועיות ובזהירות בהתבסס על מכלול הממצאים" (פרשת מגדלי הירקות, עמודים 70-72).

4. בהמשך לכך, בבחינת אומד דעתם של הצדדים לחוזה השופט אינו כוחן דברים שבלב. הוא מנסה לאתר את רצונם הסובייקטיבי המשותף של הצדדים במועד בו כרתו את החוזה, כפי שהוא משתקף ב"סיפור" אשר מספרים, מתחילתו בשלב המשא ומתן והרקע שקדם לו ועד לסופו (ע"א 4541/91 לוביאניקר נ' שר האוצר, פ"ד מח(3) 397, 407-408; א' ברק "פרשנות תכליתית במשפט" 338 (2003)). אכן, החוזה הכתוב הוא פרק חשוב – לעיתים החשוב ביותר – בסיפור. אולם השופט אינו יכול להסתפק בבחינת מילותיו של החוזה (ראו: פרשת ארגון מגדלי הירקות, פסקה 9 לחוות דעתו של השופט א' דיבלין).

5. לאחר הדברים הללו, נתן המחוקק דעתו לסוגיה, וחוקק את תיקון 2 לחוק החוזים הקובע בסעיף 25(א) לחוק החוזים לעניין פרשנות חוזה כי: "חוזה יפורש לפי אומד דעתם של הצדדים, כפי שהוא משתמע מתוך החוזה ומנסיבות העניין, ואולם אם אומד דעתם של הצדדים משתמע במפורש מלשון החוזה, יפורש החוזה בהתאם ללשונו". משכך, נדרש בית המשפט לשאלת משמעותו של התיקון לחוק על כללי הפרשנות הנהוגים בדיני החוזים בישראל. סוגיה זו נדונה בהרחבה על ידי בית המשפט בפרשת סהר.

6. בטרם אעמוד על ההלכה שנפסקה באשר להשפעתו של תיקון 2 לחוק החוזים על פרשנות חוזים, אציין כי ההליך שלפנינו נוגע לפרשנות חוזה שנכרת טרם חקיקת תיקון 2 לחוק החוזים. משמדובר בדין המהותי, נדמה שאף לו היה התיקון לחוק משנה את כללי הפרשנות שנקבעו בפרשת מגדלי הירקות, נדמה שלא היה בו כדי להשפיע על פרשנות החוזה העומד במוקד ההליך הנוכחי (ויוזכר כי בפרשת סהר לא נדרשנו לשאלת התחולה בזמן, נוכח קביעתנו כי החוק ממילא לא שינה המחוקק את כללי פרשנות החוזה שנקבעו בהלכה הפסוקה, אלא עיגנם בדבר חקיקה ראשי, כפי שיפורט להלן). וברי, כי אפשר שיהיו מצבים מורכבים, בהם נכרת החוזה טרם התיקון לחוק, אך שינויים ותמורות בו מובילים למסקנה שיש לפרשו כאילו נכרת לאחר התיקון. לא זהו המקרה הנוכחי, בו לא רק שנכרת החוזה טרם התיקון, אלא שגם הליכים המשפטיים בגינו החלו טרם התיקון.

7. כאמור, בפרשת סוחר נקבעה ההלכה, שעל פיה התיקון לחוק עיגן בחוק החוזים את כללי הפרשנות שפותחו בפסיקה. זאת, משלושה טעמים:

ראשית, נקבע כי זוהי התכלית הסובייקטיבית של החקיקה, כפי שעולה מדברי ההסבר לתיקון החוק ומהליכי החקיקה עצמם.

שנית, נקבע כי זוהי הפרשנות המתחייבת מלשון הסעיף עצמו, וכי פרשנות המאמצת את מודל שני השלבים תעקר מתוכן את קביעתו של המחוקק, שעל פיה החוזה יפורש הן על פי לשון החוזה והן מנסיבות העניין, ורק מקום בו אומר דעת הצדדים משתמע מפורשות מלשון החוזה, תינתן הבכורה ללשון. משכך, נקבע כי התכלית הסובייקטיבית של התיקון לחוק היא:

”תכלית זו מצביעה בבירור על כך שהפירוש הנכון לסעיף המתוקן הוא כדלקמן: חוזה יפורש תוך בחינה מקבילה ומשותפת של לשון החוזה ושל נסיבות העניין, בכפוף לחזקה פרשנית – ניתנת לסתירה – שלפיה פרשנות החוזה היא זו התואמת את פשט הלשון, דהיינו: את המשמעות הפשוטה, הרגילה והטבעית של הכתוב. החזקה ניתנת לסתירה במקרים שבהם למד בית המשפט, מתוך הנסיבות, כי הלשון אינה פשוטה וברורה כפי שנחזתה להיות במבט ראשון; וכי למעשה – עשויה היא להתפרש בדרכים אחרות מאלה שנראו ברורות בתחילת הדרך הפרשנית. ודוקו: קיומה של החזקה מבטא את משקלה החשוב והמשמעותי של לשון החוזה; לעומת זאת, היותה ניתנת לסתירה משקפת את העובדה כי משקלה של הלשון, חרף חשיבותה, אינו מכריע או בלעדי (שס, פסקה 26)

שלישית, נקבע כי כללי פרשנות החוזה האמורים משקפים גם את פרשנות תכליתית-אובייקטיבית של חוק החוזים. בהקשר זה נקבע כי בבסיס החקיקה עומדים שני ערכים אותם ביקש המחוקק לקדם – רצון הצדדים לחוזה וודאות משפטית. וברי, כי שני הערכים אינם עולים בהכרח בקנה אחד. הערך של קידוש רצון הצדדים לחוזה דורש העמקה בנסיבות החוזה, בכדי לבחון את הרצון הסובייקטיבי שלהם. ערך הודאות המשפטית דורש מתן משקל מוגבר ללשון החוזה, ככל שהיא ברורה, ומאפשרת ללמד אודות ההסכמה הסבירה ביניהם. על בסיס זה נקבע בפרשת סוחר כי:

”גם התכלית האובייקטיבית של התיקון תומכת בפירוש המאמץ את השיטה הפרשנית שנקבעה בעניין אפרופים ועוצבה בעניין מגדלי הירקות, תוך עיגון החזקה הפרשנית בדבר פשט הלשון. רק כך מושג האיזון הראוי בין רצון הצדדים לבין השאיפה לוודאות משפטית;

ונבהיר: איזון זה, בין שני הערכים, נקבע בפועל כאיזון הראוי בפסק הדין בעניין אפרופים. בדיון הנוסף בעניין מגדלי הירקות, קבע בית משפט זה – בהרכב מורחב של תשעה שופטים – כי איזון זה הוא אכן האיזון הראוי. כך היה גם בעוד עשרות פסקי דין שניתנו בנושא זה על-ידי בית המשפט העליון בשנים שחלפו מאז פסק הדין בעניין אפרופים; וכך הוא הדבר גם לאחר התיקון לחוק. המחוקק, כפי שניתן ללמוד מדברי ההסבר להצעת החוק המתוקנת, ומן הפרוטוקולים של דיוני ועדת החוקה, חוק ומשפט, לא ביקש לבטל איזון זה, ולבכר את אחד הערכים על-פני השני; אלא, ביקש הוא, תחת זאת, אך לחדד ולהבהיר, כי עיקרון הוודאות המשפטית מחייב לתת ללשון החוזה משקל משמעותי בתהליך הפרשנות. כאמור, משקל מסוג זה – לא יותר, אך גם לא פחות – ניתן ללשון באמצעות פירוש הסעיף, באופן שעליו עמדנו לעיל" (שם, פסקה 28).

ודוק, הלכה זו אומצה בהסכמה על ידי בית משפט זה (ראו רע"א 2128/09 הפניקס חברה לביטוח בע"מ נ' עמוסי (5.7.2012) ע"א 1062/09 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' בינר (27.3.2012)), ויצוין כי היו בין שופטי בית משפט זה כאלו שהביעו דעתם, כי יש מקום לסטות מכללי הפרשנות הנהוגים כיום בדיני החוזים, וזאת, באופנים שונים (וראו חוות דעתו של השופט י' דנציגר בע"א 8836/07 בלמורל השקעות בע"מ נ' כהן (23.2.2010)), שניתנה לפני הלכת סהר, וחוות דעתו של השופט נ' הנדל בפרשת סהר עצמה).

גדר המחלוקת

8. נוכח הדיון הנרחב בסוגיה, אבקש להאיר את ההלכה הקיימת. לדידי, העיון בהלכה ובמציאות המשפטית שנוצרה מכוחה, מעלה שבסופו של יום, הפער בין הדעות השונות אינו רב כפי שיש המבקשים לציירו, ולא פעם מושתת הדיון על קריאה לתוך הפסיקה את שאין בה. ציין בהקשר זה המשנה לנשיא (בדימוס) א' ריבלין בפרשת סהר כי:

"עם השתרשות ההלכה, ועם קשירת הקצוות כאמור, סברנו כי הוצבו במקום תמרורי האזהרה הנדרשים, והאמנו כי די בכך כדי להפיג את ה"מיתולוגיה של אפרופים", ככל שזו הייתה קיימת, וכדי להבהיר כי "הרוח" שנשבה מהלכת אפרופים, ככל שהייתה כזו, כבר איננה (ומעולם גם לא הייתה אמורה להיות) רוח פרצים. עם זאת, לצערנו, גם היום, כשש-עשרה שנים לאחר שניתן פסק הדין בעניין אפרופים, וכחמש שנים לאחר שניתן פסק הדין בדיון הנוסף בעניין מגדלי הירקות,

ממשיכים רבים לפרש את הלכת אפרופים שלא כהלכה, לעיתים תוך התעלמות מוחלטת מפסק הדין בעניין מגדלי הירקות" (שם, פסקה 16).

9. לגופם של דברים – ברי, כי אף שסוגי התקשרויות מרובות נכללות במסגרת של "התקשרויות חוזיות", הפער ביניהם גדול עד מאוד, ולמעשה, לא פעם מדובר באינטראקציות משפטיות שהשונה בהן רב מהדומה. במסגרת זאת, ניתן לערוך מספר אבחנות, באשר לסוגי חוזים שונים, אבחנות שימשו אותנו בהמשך דיוננו, הן אבחנה על פי סוג החוזה, אבחנה על פי לשון החוזה ואבחנה על פי נסיבות כריתת החוזה. בחינה של נסיבות אלו ברוב רובם של המקרים תוביל את מרבית הפרשנים לתשובה דומה.

10. סוג החוזה – כידוע, בכל טקסט פועלת שיטת הפרשנות התכליתית באופנים שונים, לא הרי פרשנות של חוזה מכר דירה מקבלן כפרשנות חוזה משכון. במסגרת זאת, על סוגי חוזים שונים מוחלות מערכות דינים ייחודיות שונות, דוגמת חוק החוזים האחידים, התשמ"ג-1982, חוק הערבות, התשכ"ז-1967, חוק המכר (דירות), התשל"ג-1973, חוק החברות, התשנ"ט-1999, חוק המשכון, התשכ"ז-1967 וכדומה. מערכות דינים אלו מעצבות באופן פרטיקולארי את האיזונים הראויים שבין הודאות השוקית ואומד דעת הצדדים. כך לדוגמא, כאשר יעמוד לבחינתנו חוזה אחיד, בבואנו לשאול את השאלה האם תנאי הוא "תנאי מקפח", ניטה לפרשו לטובת החותם (ע"א 294/91 חברת קדישא גחש"א "קהילת ירושלים" נ' קסטנבאום, מו (2) 464 (1992)). וברי, כי קביעה שתנאי זה או אחר הוא תנאי מקפח היא קביעה המושתת על הפרשנות האובייקטיבית של החוזה (רע"א 1185/97 יורשי ומנהלי עיזבון המנוחה מילגרם הינדה ז"ל נ' מרכז משען, נב (4) 145 (1998)). משמע, המחוקק קבע מפורשות כי בסוג חוזים זה תהיה על הבכורה הפרשנות האובייקטיבית של החוזה, אף אם לשון החוזה ברורה ומשקפת את אומד דעת הצדדים בעת החתימה.

11. בהמשך לכך, במסגרת העולם החוזי ישנן "מוסדות" חוזיים רבים (והשוו: חנוך דגן קניין על פרשת דרכים 141 (התשס"ה-2005), 67-74). לתכליתו של המוסד החוזי משמעות רבה באשר לפרשנותו. כאמור לעיל, לא פעם נוכח מאפיינים מיוחדים של סוג חוזה זה או אחר נחקק דבר חקיקה ספציפי המסדיר את ההתקשרות. ברי, כי תכלית המוסד החוזי משפיעה אף על אופן פרשנות החוזה. טול לדוגמא חוזה עבודה. ההסדרה של חוזה מסוג זה מוסדרת במארג רחב של דברי חקיקה, כגון חוק שכר שווה לעובדת ולעובד, התשנ"ו-1996, חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987, חוק שיוויון הזדמנויות לאנשים עם מוגבלויות, התשנ"ח-1998, חוק שיוויון הזדמנויות בעבודה,

התשמ"ח-1988 חוק שעות עבודה ומנוחה, התשי"א-1951 וכדומה. דברי חקיקה אלו משפיעים על רכיבים שונים בחוזה העבודה ומעצבים אותו, והכל תחת המטריה החוקית של דיני החוזים הכלליים, החלים על דיני העבודה. בתוך כך, נוכח אופיה המיוחד של העבודה כמשאב חיוני לאדם, נוכח היות שוק העבודה שוק מוגבל המתאפיין בפערי כוחות משמעותיים, ונוכח היות חוזה העבודה חוזה יחס, הדורש שיתוף פעולה ארוך טווח, ניתנה פרשנות ספציפית לדיני החוזים בשדה העבודה. כך לדוגמא, נקבע כי חובת תום הלב ביחסי העבודה היא חובה מוגברת (ראו: בג"ץ 4284/08 קלפנר נ' חברת דואר ישראל בע"מ (26.4.10)). בדומה, נקבעה הגנה מוגברת לזכויות הפרט של העובד, וצומצמה יכולתו של המעביד לפגוע בהן (ראו: ע"ע (ארצי) 90/08 איסקוב – מדינת ישראל – הממונה על חוק עבודת נשים (8.2.2011)). כך גם בחוזה רשות, נוכח אופיה הציבורי של הרשות, נקבע שאין לבחון את אומדן הדעת הסובייקטיבי של נציג הרשות שחתם על החוזה, אלא לבחון את התכלית האובייקטיבית של ההתקשרות (ראו לדוגמא: ע"א 6518/98 הוד אביב בע"מ נ' מינהל מקרקעי ישראל, פ"ד נה(4) 28 (2001); ע"א 8729/07 אירונמטל בע"מ נ' קרן קיימת לישראל (12.11.2009)). במילים אחרות, במסגרת בחינת הכללים הפרשניים הראויים למוסד חוזי ספציפי, נבחנת גם תכליתו הייחודית של המוסד החוזי. כך לדוגמא, נדמה שהתכלית של וודאות שוקית היא בעלת משקל משמעותי בכל הנוגע לעסקאות של רכש ומכר מניות בבורסה, אשר כנגדה אין תכליות משמעותיות בעלות משקל, בעוד שבנוגע לחוזה משכנתא של דירת מגורים יחידה עומדת התכלית של הגנה על הזכות לקורת גג לצד התכלית של הגנה על הודאות השוקית (ואכן, סעיף 64(א) לחוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967, המאפשר לרשם ההוצאה לפועל להאריך את תקופת הדיוור, משקף את האיזון האמור בין שתי התכליות).

12. בהקשר זה, יצוין כי אף המחקר מעלה כי התנהגותם של מתקשרים חוזיים בסוגי חוזים שונים מצדיקה הסדרה על מוסדות חוזיים בהתאם לסוג המוסד החוזי, וכי יכולתו של מתקשר חוזי למקסם את תועלתו מהחוזה תלויה באופן עיצוב המוסד החוזי עצמו (בלשון המחקר, מדובר ב-Path Dependence). משמע, ישנם מקרים בהם דווקא כדי להגביר את האוטונומיה של הצדדים לחוזה, ואת חופש ההתקשרות שלהם, יש להגביל את המוסד החוזי, ובהתקשרויות המאופיינות בהטיות קוגניטיביות יש הצדקה לצמצם את ההטיה הקוגניטיבית על ידי עיצוב מוסד חוזי בחקיקה או בפסיקה (ראו לדוגמא Oona A. Hathaway "Path Dependence in the Law: The Course and Patterns of Legal Change in a Common Law System" 86 Iowa L. Rev. 601 (2001); Marcel Kahan & Michael Klausner "Path Dependence in Corporate Contracting Increasing Returns, Herd Behavior and Cognitive Biases" 74 Wash. U. L.Q. 347 (1996); Lucian

Arye Bebachuk & Mark J. Roe "A Theory of Path Dependence in Corporate Ownership and Governance" 52 *Stan. L. Rev.* 127 (1999); Amir N. Licht "The Mother of All Path Dependencies: Toward a Cross-Cultural Theory of Corporate Governance Systems" 26 *Del. J. Corp. L.* 147 (2001). במסגרת הטיות קוגניטיביות אלו, ניתן אף למנות את האמון של צדדים לחוזה כי הוא לא יעורר קשיים משפטיים ויבוצע על ידי הצדדים בתום לב. אמון זה בחוזה מוביל לא פעם מתקשרים חוזיים לחתימה על חוזים סטנדרטיים, בלי בירור שלם ומדויק של התאמת לשון החוזה לאומד דעת הצדדים בעת החתימה (ונדמה כי ככל שמדובר בחוזה הדורש התקשרות לתקופה ארוכה יותר, ומאופיין ביחסי אמון גדולים יותר, וככל שהיקף ההתקשרות של הצדדים בחוזים מאותו הסוג קטן יותר, כך הנטייה להאמין שהחתימה על החוזה בכתב היא אקט פורמאלי בלבד גדולה יותר). וברי, כי נכונות הצדדים להתקשר בחוזה מבלי שלשונו תשקף במדויק את אומד דעתם המשותף בעת ההתקשרות חוסכת לצדדים את העלויות שבעיצוב חוזה מדויק בכל מקרה ומקרה. אם כן, במוסדות חוזיים שונים דווקא פניה לנסיבות כריתת החוזה יכולה לספק הגנה מוגברת על חופש החוזים של הצדדים, וזאת, כתלות באופי המוסד החוזי.

13. לשון החוזה ונסיבות כריתת החוזה – כאמור בפתח הדברים, הלכת אפרופים קבעה כחזקה שלשון החוזה משקפת את אומד דעת הצדדים. משמע, על המבקש לטעון נגד לשון החוזה מוטל הנטל להוכיח כי חרף הלשון, כוונת הצדדים הייתה אחרת. חזקה זו נובעת מהצורך בודאות שוקית באשר למשמעותם של מושגים חוזיים שגורים.

ודוק, מתן הבכורה לשון החוזה בהתעלם מנסיבות כריתתו הוא שמעמיד את בית המשפט כ"צלע שלישית" בחוזה. ברי, כי פרשנות לשונית "טבעית" של החוזה תמיד נעשית מבעד למוסכמות חברתיות בהן מחזיק בית המשפט ביחס למשמעותם של מונחים שונים הנוגעים לעניין. משמע, זהו המשמעות ה"טבעית" של הלשון היא תמיד המשמעות של הלשון בעיני "האדם הסביר", שהוא אינו אחר מבית המשפט עצמו. אם כן, אימוץ הפרשנות ה"טבעית" של לשון החוזה, בהתעלם מנסיבות כריתתו, מצמצמת את האוטונומיה של הצדדים, לטובת הודאות המשפטית הכללית הנוצרת מכוח סטנדרטיזציה שיפוטית של מונחים ומושגים הקיימים בחוזה. במילים אחרות, הוודאות של הצדדים לחוזה, שהחוזה יפורש על פי הסכמתם, נפגעת במסגרת הפרשנות הלשונית "אובייקטיבית" של החוזה, על מנת לייצר ודאות שוקית רחבה (וודאי שבית המשפט מסוגל להכריע בצורה טובה יותר מה היה אומד דעת הצדדים על בסיס התבוננות רחבה על החוזה, בהתחשב בנסיבות כריתתו, מאשר על בסיס לשון החוזה בלבד). כתמונת ראי, פרשנות לשון החוזה על בסיס נסיבותיו ואומד דעת הצדדים,

מגנה על הודאות של הצדדים כי אכן, יפורש החוזה באופן שהתכוונו לו בעת כריתתו, אך עלולה ליצור אי ודאות שוקית בשאלת משמעותם של מושגים חוזיים מקובלים שונים.

14. אם כן, לשם איזון בין הודאות השוקית הנוצרת ממתן הבכורה ללשון החוזה כמובנה השגור, לבין לשון החוזה כמשקפת את אומד דעת הצדדים, כפי שהוא נלמד מנסיבות ההליך, יש לעמוד על עצמת האינטרס במוסד החוזי הספציפי בודאות שוקית, מול ערכים מתחרים של החוזה (ובראשם, כאמור, אומד דעת הצדדים).

15. במסגרת זאת, אין חולק כי מקום בו לשון החוזה אינה ניתנת לפרשנות ברורה על פי המונחים הנהוגים במוסד החוזי הספציפי, אין מנוס מבחינת נסיבות כריתת החוזה לשם פרשנותו. כך, ככל שלא עשו הצדדים שימוש במונחים השגורים במוסד החוזי הספציפי ממילא תחלש עצמת החזקה כי הלשון משקפת את הכוונה. ולהיפך, ככל שמדובר במונחים מקובלים יותר, בעלי משמעות ידועה, כך תהיה ההנחה שלמשמעות זו התכוונו הצדדים חזקה יותר. בהמשך לכך, ככל שלשון החוזה כמכלול מובילה לפרשנות קוהרנטית, ברורה וניתנת לצפייה יותר, כך תתחזק החזקה האמורה, וככל שהחוזה כמכלול מחיל סתירות ואי בהירויות, תחלש החזקה כי החוזה משקף את אומד דעת הצדדים. במילים אחרות, ככל שהחוזה הוא חוזה סטנדרטי יותר, כך תהיה עוצמת הלשון רבה יותר.

16. השאלה אם כן, אשר נדמה במוקד המחלוקת, היא האם מקום בו עסקינן במוסד חוזי מוכר, בעל מונחים שגורים, והחוזה נערך בהתאם לכללים הנהוגים בשוק האמור, מה יהיה משקלן של נסיבות כריתת החוזה. דה עקא, שלא ניתן לתת לשאלה זו תשובה גורפת. הדבר תלוי בטיב המוסד החוזי, ובמאפייני השוק הרלבנטי. אם נשוב לדוגמא של חוזה משכנתא, חוזה זה מאופיין בפערי כוחות קיצוניים. משכך, גם מקום בו לשון החוזה ברורה, על הבנק מוטל לא פעם הנטל להוכיח שנותן המשכנתא הבין את תוכנו. כך לדוגמא, גם מקום בו חתם אדם על ויתור על דיור חלופי, חלה על הבנק החובה להוכיח שהוסברה לחותם המשמעות של הויתור (ראו רע"א 1132/94 פ"א.א.איי אסטבלישמנט נ' רזנר, פ"ד מט(5) 215 (1996); ע"א 9136/02 מיסטר מאני ישראל בע"מ נ' רייז, פ"ד נח(3) 934 (2004); ע"א 9120/09 בנק לאומי למשכנתאות בע"מ נ' פלקטר (15.9.2011) ויצוין כי במקרים חריגים חובה זו תעלה עד כדי חובת תיעוד חזותי או קולי של מעמד החתימה, וראו ע"א 4138/09 בנק לאומי למשכנתאות בע"מ נ' קובטי (12.12.2011)). דוגמא דומה היא הדוגמא של חוזה העבודה. חוזים אלו לרב מנוסחים בתחילת יחסי העבודה, ובמרוצת השנים הם משתנים בהסכמות שבעל פה שאינן

מועלות על הכתב. משכך, נקבע פעם אחר פעם כי בפרשנות חוזה עבודה ינתן משקל משמעותי לנסיבות החוזה ולאופן קיומו, אף אם השינויים בחוזה נלמדים רק מנסיבות ההעסקה, ואין להם עוגן בלשונו, ולעיתים אף אם הם עומדים בניגוד ללשון החוזה (ראו לדוגמא בג"ץ 8111/96 הסתדרות העובדים החדשה נ' התעשייה האווירית לישראל בע"מ, נח (6) 481 (2004)). דוגמא הפוכה היא הדוגמא של חוזה מכר שגרתי, למשל לרכישת מזון או ביגוד. חוזה פשוט זה, הנערך חדשות לבקרים, כולל החלפה של כסף בתמורה לטובין בנקודת זמן מסויימת. הצורך בודאות שוקית בהקשר זה הוא גדול, וניתן להניח שמרבית אזרחיה הבגירים של המדינה מבינים שהסכום המסומן על המוצר הוא המחיר אותו הם מסכימים לשלם בתמורה למוצר. במצב דברים זה, לדוגמא, תהיה עוצמת החזקה כי לשון החוזה משקפת את אומד דעת הצדדים גדולה במיוחד, וקשה לדמיין נסיבות בהן יהיה מקום לסטות מהסכמת הצדדים המשתקפת בלשון החוזה (ובתנאי העסקה אינה עומדת בניגוד לחוקי הגנת הצרכן).

17. מכאן, שבבואנו לבחון את היחס שבין לשון החוזה לבין נסיבות כריתתו, ואת המשקל שינתן לנסיבות כאשר לשון החוזה ברורה ואינה משתמשת לשני פנים, עלינו לבחון את מאפייני המוסד החוזי בשני מישורים. ראשית, עלינו לבחון האם המוסד החוזי משקף תכליות יחודיות (כגון ערך העבודה בחוזה העבודה) המצדיקות מתן משקל מוגבר לנסיבות החוזה. שנית, עלינו לבחון האם מערכת היחסים שבין הצדדים לחוזה כי כזו המעוררת באופן מובנה חשש שיהיה פער בין לשון החוזה לבין אומד דעת הצדדים. ככל שמצוי צד אחד לחוזה בעמדת כוח גדולה יותר ביחס לצד שכנגד, כך נטה לתת משקל משמעותי יותר לנסיבות כריתת החוזה, ולשאלה האם לשון החוזה משקפת באמת את כוונת הצדדים, או שהיא נובעת מיתרונו היחסי של צד אחד על האחר.

תכלית מוסד הערבות

18. פרשנותו של כתב ערבות, אשר ככל חוזה, תבוצע "על-פי אומד-דעתם של הצדדים לו – על-פי לשונו, רוחו, הגיונו ותכליתו" (עע"מ 8366/08 עיריית ראשון לציון נ' קרשינסקי (11.2.2010)); ע"א 3130/99 שובל הנדסה ובניין (1988) בע"מ נ' י.ש.מ.פ. חברה קבלנית לבנין בע"מ, פ"ד נח(3) 118, 134 (2004) 1 ע"א 255/89 פד"ו נ' מדינת ישראל, פ"ד מו(5) 641, 650 (1992)). יחד עם זאת, תכליתו של מוסד הערבות היא תכלית מיוחדת. בשונה ממוסדות חוזיים אחרים, מוסד הערבות נועד לאפשר לצד ג', בתמורה או שלא בתמורה, להחשף לסיכון שבפעילות לה הוא ערב. מבחינה חברתית, מאפשר מוסד הערבות פעילות כלכלית רצויה. זאת, שכן ההנחה היא שהערב מפקח טוב יותר על התנהלות בעל החוב מאשר נותן ההלוואה או השירותים

ומקום בו התוחלת של הפעילות לשמה ניתנה ההלוואה היא שלילית, לא היה מסכים לתת את הערבות. משמע, מוסד הערבות מאפשר לרכוש הון או שירותים לצורך פעילות עסקית, תוך הקטנת הסיכון שבפעילות עבור נותן ההון יהיה חשוף (וברי כי מוסד הערבות לא מעלים את הסיכון, שכן נותן ההלוואה עודו חשוף לסיכון שלא ניתן יהיה לממש את הערבות). במילים אחרות, תכליתו של מוסד הערבות היא לחלק את הסיכונים בין הנושה לבין הערב.

19. במסגרת זאת, מוסדר חוזה הערבות בדבר חקיקה ספציפי, הוא חוק הערבות. העיון בחוק הערבות מעלה כי ההסדרים הקבועים בו נועדו לייצר ודאות לערב באשר להיקף ערבותו. כך לדוגמא, קובעים סעיפים 5(ב) ו-5(ג) לחוק כי:

- שינוי בחיוב** 5. (א) [..]
- (ב) הוגדל החיוב נערב, על פי הסכם בין החייב לבין הנושה, אין הדבר משנה בחיובו של הערב.
- (ג) חל בחיוב הנערב שינוי אחר, על פי הסכם בין החייב לבין הנושה, משתנה חיובו של הערב לפי השינוי, אולם הברירה בידי הערב –
- (1) למלא ערבותו ללא שינוי, אם ניתן לעשות כן;
- (2) לבטל ערבותו אם השינוי היה שינוי יסודי הפוגע בזכויות הערב.”

כך למשל נקבע ברע"א 2443/98 ליברמן נ' בנק דיסקונט לישראל בע"מ, נג(4) 804 כי הדין מטיל על הבנק הנושה חובה להודיע לערבים על דבר מתן ארכה לחייב. ויוזכר כי החוק קובע שורה ארוכה של הגנות נוספות לערב יחיד, נוכח החשש מפערי כוחות משמעותיים בינו לבין הנושה.

שורת כללים נוספים הקבועים בחוק הערבות נועדו לצמצם את חבות הערב מקום בו הגורם לאי מילוי החיוב הוא הנושה. כך לדוגמא, סעיף 6 קובע כי מקום בו גרם הנושה לאי מילוי החיוב מופטר הערב. קרי, נוכח תכלית מוסד הערבות, שהיא להקטין את נטל הסיכון המוטל על הנושה, נמנעת האפשרות של הנושה להגדיל את הסיכון ולהטילו על הערב.

20. העולה הוא, אם כן, שנוכח אופיו של מוסד הערבות במסגרתו מועבר הסיכון החוזה מהנושה לערב, מבקש החוק להעניק לערב ודאות באשר להיקף ערבותו. ברי, כי

גם במסגרת זו, יש להבחין בין סוגי ערבויות שונות. אין ערבות הורה לדירת מגוריו של ילדיו כערבות בעל מניות שליטה לחיוביה של חברה שבשליטתו. משמע, גם את היקף ההגנה המוענקת מכוח דיני הערבות לנותן ערבות יש לפרש על פי ההקשר שבמסגרתה ניתנה (ובפרט, האם ניתנה בהקשר עסקי או פרטי) ועל פי יחסי הכוחות שבין הצדדים להסכם. על רקע זה אפנה, אם כן, לבחינת שטר הערבות במקרה הנוכחי.

מן הכלל אל הפרט

21. שתי טענות מרכזיות של המערערת הן העומדות להכרעה בפנינו: ראשונה – נוגעת לפרשנות כתב הערבות. המערערת גורסת כי שגה בית המשפט המחוזי בקובעו כי כתב הערבות ניתן לצורך עסקה ספציפית, היא עסקת "מפעלי פלדה". לטענתה, מדובר בפרשנות הנוגדת את לשונו הברורה של כתב הערבות וכן עומדת "בניגוד לשכל הישר ולכל היגיון מסחרי". במסגרת זו טוענת המערערת שלוש טענות נוספות – ראשית, טוענת כי חזקה על אדם שחתם על מסמך כי הסכים לתוכנו וכי המשיב לא סיפק הסבר מניח את הדעת מדוע לא הגביל את כתב הערבות לעסקת מפעלי פלדה. שנית, טוענת כי שגה בית המשפט בהסתמכו על עדותו של מר אהוד אדמתי, אשר היה מנהל מחוז צפון מטעם המערערת בתקופת כריתת החוזה, וקביעתו כי ניתן לייחס את אומד דעתו כאומד דעתה של המערערת. שלישית, לטענתה, שגה בית המשפט בקביעתו כי חתימה על כתב הערבות לא היוותה תנאי עבור המערערת לאספקה למשיבה הפורמאלית. סוגיה שנייה נוגעת לביטול כתב הערבות. לטענת המערערת, שגה בית המשפט המחוזי בקובעו כי ביטול כתב הערבות על ידי המשיב מהווה חיזוק לחוסר תוקפו של כתב הערבות. בהקשר זה טוענת כי התנהגות המשיב, שהמשיך לרכוש דלקים לאחר מכן, עולה לטעמה כחוסר תום לב.

פרשנות כתב הערבות

22. בין המערערת למשיב נכרת חוזה, הוא כתב ערבות, על כך אין עוררין. פרשנות כתב ערבות זה היא המונחת לפתחנו. מקרה שאינו פשוט הוא. אין חולק כי קיים חוב של המשיבה הפורמאלית כלפי המערערת. על פניו, באשר לבהירות הלשון, אין חולק כי נוסח כתב הערבות אינו מוגבל בזמן ולעסקה מסוימת, והוא מקים ערבות בגין "כל חוב והתחייבות [...] בגין רכישת דלקים ושמינים". לגישת חברי השופט נ' סולברג, יש לפרש את כתב הערבות כמקים ערבות לכל חיוביה של חברת מפעלי פלדה לדלק. זאת, מארבעה טעמים. ראשית, נוכח לשונו הברורה של כתב הערבות. שנית, נוכח היות המשיב "בעל השליטה ומנהלה של החברה, הרוח החיה מאחורי פעילותה והתקשרותה

של דלק עם החברה" (פסקה 21 לחוות דעתו). שלישית, נוכח היות הצדדים שווי כוחות (פסקה 21 לחוות דעתו). ורביעית, נוכח העדר ההיגיון העסקי בדרישת ערבות בעבור עסקה נקודתית אחת בלבד, והעדר ערבות ביחס להתקשרות הרחבה, שהיא בעלת משמעויות כלכליות גדולות בהרבה (פסקה 22 לחוות דעתו). הווה אומר, כדי להגיע למסקנתו, שעל פיה אין להידרש לנסיבות ההתקשרות ויש לבכר את לשונו הברורה של כתב הערבות, נדרש חברי לקבוע ממצאים באשר לנסיבות כריתת החוזה עצמן, יחסי הכוח בין הצדדים ואופי העסקה. יחד עם זאת, בשונה מבית משפט קמא, לגישתו לא ניתן ללמוד מהממצאים העובדתיים מדוע נוצר הפער הנטען בין לשון כתב הערבות לנסיבות כריתת החוזה. כך מציין הוא כי "טענת המשיב בעל פה נגד הערבות שבכתב, טעונה הסבר: מדוע חתם על כתב ערבות השונה באופן מהותי ממה שהוסכם עליו לפי גרסתו? מדוע לא סייג אותו בזמן ולצורך עסקה ספציפית? לא ניתנה תשובה לשאלות הללו, ולא הסבר שיוכל להניח את הדעת" (פסקה 22 לחוות דעתו).

23. במילים אחרות, אף חברי השופט נ' סולברג בחן את נסיבות כריתת החוזה, אך דחה את ממצאי המהימנות שקבע בית משפט קמא לעניין גרסת המשיב, לאחר שמצא שהיא אינה מציעה הסבר של ממש לטענותיו, וביכר, בנסיבות העניין, את גרסת המערער, הנתמכת בלשון כתב הערבות עצמו. השאלה המתעוררת, אם כן, בהליך הנוכחי היא בסופו של יום, להבנתי, שאלה פרוצדוראלית – האם המקרה הנוכחי הוא מאותם מקרים בהם ישנו טעם להתערבותה של ערכאת הערעור בממצאי מהימנות ועובדה.

24. כידוע, הלכה היא כי לא בנקל תתערב ערכאת הערעור בממצאי עובדה ומהימנות של הערכאה הדיונית אלא במקרים חריגים וכי כלל אי ההתערבות נכון אף ביתר שאת מקום בו ממצאי העובדה נקבעו על סמך התרשמות בלתי אמצעית מהעדים (ראו: ע"א 458/06 שטנדל נ' חברת בזק בינלאומי בע"מ (6.5.2009); ע"א 1262/09 אברהם נ' בנק הפועלים בע"מ (9.6.2009)). איני מוצא טעם לסטות מכלל זה בהליך הנוכחי. המערער בטיעוניה טענה נגד ממצאי העובדה והמהימנות שנקבעו על ידי בית המשפט המחוזי, בין היתר על בסיס התרשמות בלתי אמצעית מעדויותיהם של מר אדמתי ומר קלמן אליסון, מנהל מחוז מרכז, דרום וירושלים מטעם המערער בתקופת כריתת החוזה ולאחר מכן מנהל המכירות ארצי. איני סבור כי יש להיעתר לטענות כגון דא, שכן לא התרשמתי שנפל פגם בקביעת ממצאי העובדה והמהימנות על ידי בית המשפט המחוזי באופן שיש בו כדי להצדיק את התערבותה של ערכאת הערעור.

25. במסגרת זאת יש לציין כי אני סבור שאין להתערב בממצא לפיו אדמתי הוא "עד בלתי תלוי", כפי שפסק בית המשפט המחוזי. בפרוטוקול הדיון מיום 12.10.2010

מעיד אדמתי כי היו לו ועודנו ישנם קשרים מסחריים עם המערערת וכי הוא העיד מטעמים במספר תיקים. כן אין חולק כי הוא היה אחראי על העסקה שהתרחשה וכפי שהעיד מר אליסון מטעם המערערת "אודי אדמתי הביא את ניר, הוא היה לקוח של מחוז המרכז והצפון, אדמתי טיפל בו בתחום של הערבויות והביטחונות" (ראו פרוטוקול הדיון מיום 24.3.2010). מכך, ומשעדותו שנמצאה קוהרנטית, ניתן להסיק כי יש לתת משקל לעדותו לפיה "זכרתי שהערבות נחתמה בגין הדבר הספציפי הזה", בהמשך "הערבות ניתנה עבור עסקה ספציפית" וכן "אמרתי לקלמן שהתחייבנו להחזיר לו את הערבות". לתימוכין דעתי יש לציין את שני מכתבי ביטול הערבות שנשלחו על ידי המשיב, מיום 17.10.2000 ומיום 2.11.2000, בהם הוא מציין במפורש כי בשל סיום עסקת אספקת המזוט למפעלי פלדה הוא מבקש כי תושב לו הערבות. אכן, בפרשנות חוזה יש לתור אחר אומד הדעת המשותף של הצדדים ברגע כריתתו ולכן לו הייתה ראייה זו לבדה סביר כי מסקנתי הייתה שונה. אך בהינתן כל האמור לעיל יש בכך בכדי לחזקה.

26. עוד יצוין כי, לגישתי, ההסבר שניתן לפער בין ההסכמה בעל פה וכתב הערבות עצמו הוא הסבר סביר והגיוני. כך, ההסבר לערבות בגין העסקה הספציפית הוא בכך ש"ניר התחייב להגדיל את המכירות של דלק בגלל מערכות היחסים שיש לו ביחס ללקוח הספציפי. אני לא זוכר את הסדרי גודל אבל זה היה כדאי לנו לדלק". עוד בהקשר זה, מעדותו של אדמתי ניתן אף ללמוד על הלך הדברים שנעשו בכדי לעקוף את הסוכן בצפון (ראו עמודים 10-11 לפרוטוקול הדיון מיום 12.10.2010). כך הוא מעיד "המסמך פורמאלי שהיה לנו בחברה. הנוסח הזה זה מסמך שהיה לנו שם" וכשנשאל "למה לא מחקת את זה (את העובדה כי הערבות ניתנת רק לדלק בלסקי ולא לדלק)?" הוא עונה "לא היה לי טופס". נדמה כי לא הוקדשה מחשבה יתרה לנוסח הערבות, הן מטעם המערערת והן מטעם המשיב, משהיה נהיר לשני הצדדים מטרתו של כתב ערבות זה והעובדה כי הוא יפקע בתום העסקה. תופעה זו, שפעילות עסקית שוטפת אינה מתועדת באופן מלא ומדויק, נוכח התחושה של הצדדים שההליך לא יגיע לכדי משפט, אינה חריגה בעולם העסקי, וההסברים שניתנו לה במקרה הנוכחי אינם בלתי סבירים במידה שתצדיק את התערבותה של ערכאת הערעור בממצאי הערכאה הדיונית, שהתרשמה במישרין מהעדויות השונות.

משקבעתי כי כתב הערבות אינו חל על חוב שנוצר בגין עסקאות שאינן עסקת "מפעלי פלדה" אין צורך להכריע בשאלת תוקף ביטול כתב הערבות.

27. לו תתקבל דעתי, נדחה את הערעור ונורה למערערת לשאת בהוצאות שכר טרחת עורך דינו של המשיב בסכום של 40,000 ש"ח.

ש ו פ ט

המשנה לנשיא מ' נאור :

1. במחלוקת שנתגלעה בין חברי דעתי כדעת חברי השופט ג'ובראן. גם לדעתי אין מקום לקבל את הערעור, ויש להותיר על כנו את פסק דינו של בית המשפט המחוזי.
2. כפי שמציין חברי השופט ג'ובראן, תיקון מס' 2 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 לא חל בענייננו, וכשלעצמי איני רואה צורך להרחיב לגביו. השקפתי לגבי התוצאה מעוגנת, בראש ובראשונה, כעובדות המקרה ובכלל בדבר אי התערבות בממצאים שבעובדה.
3. אין אני סבורה כי בית המשפט המחוזי "דילג" על הבחינה שלפי הלשון, כפי שסבור חברי השופט סולברג (ראו פסקה 21 לפסק דינו). לשון ההסכם מובאת על ידי בית המשפט המחוזי במסגרת תיאור טענות הצדדים. כמו כן, מתייחס בית המשפט לנוסחו של כתב הערבות במסגרת הדיון, כאשר הוא מציין כי אין הנוסח שולל פרשנות אחרת (ראו עמ' 5 לפסק הדין של בית המשפט המחוזי).

אחזור ואצטט את נוסח כתב הערבות :

"מצהירים ומתחייבים בזאת כי הננו אחראים וערבים בזאת אישית למילוי כל חוב והתחייבות של מונדו טכניק בע"מ ח.פ. מס' 512229048 כלפי 'דלק בלסקי' שותפות לשיווק דלקים ושמונים ו/או כלפי 'דלק' חב' הדלק הישראלית בע"מ, כפי שתהיינה מעת לעת, בגין רכישות דלקים ושמונים.

הערבות הנדונה תקפה בכל תנאי ללא הגבלת זמן ואו הגבלת סכום.

הנני מתחייב/ים בזאת לשלם ואו לבצע מיד עם דרישה ראשונה כל התחייבות כאמור לעיל."

אכן, לשונו של כתב הערכות כללית היא. מקריאתו ניתן להסיק כי מדובר בערכות כלפי כל עסקאותיה של החברה עם דלק. אולם, כפי שמציין בית המשפט המחוזי לא ניתן לשלול גם מסקנה אחרת, לפיה ההסכם חל על עסקה מסוימת, אשר לגביה תהא ערכות ל"כל חוב והתחייבות" של החברה כלפי המערערת מעת לעת; גם לגבי עסקה אחת, ובמיוחד בעסקה מתמשכת ומורכבת, עשויות להיות התחייבויות שונות מזמן לזמן. אין הדבר מעיד בהכרח על כוונה שהערכות תחול על כלל העסקאות שבין שתי החברות. זאת ועוד. ההסכם מציין כי הערכות תקפה בכל תנאי, בכל זמן ובכל סכום, אך אינו מציין כי היא תקפה כלפי כל עסקה שבין החברות. ניתן ללמוד מכך, אולי, כי הצדדים לא חשבו, במועד ההסכם, על הצורך לתחם את תחולת הערכות לעסקאות שונות. אין משמעות הדבר, בהכרח, כי כוונת הצדדים היתה שההסכם יחול על כל עסקה שהיא.

אין לפרש את כתב הערכות במנותק מנסיבות כריתתו ומהמסכת העובדתית המשתקפת בו. גם אלו המדגישים את חשיבות לשון החוזה סבורים כי לא רק מילותיו המפורשות של החוזה צריכות לבוא בחשבון בפתח תהליך הפירוש. אכן, "מתוך החוזה" – אין פירושו רק מתוך מילותיו המפורשות, אלא גם מתוך החוזה בכללותו, לרקעו המסחרי-עובדתי-קונקרטי" (גבריאלה שלו "מיהם שליטי החוזה (דיון נוסף בהלכת אפרופים)" 199 מישאל חשין 645, 665 (עורכים אהרון ברק, יצחק זמיר, יגאל מרזל, 2009)). אף בענייננו, יש להביא בחשבון את המסכת העובדתית המשתקפת בחוזה, לרבות נסיבות כריתתו, וכן לבחון את ההיגיון הכלכלי של העסקה ותכלית החוזה.

אכן, המשמעות הטבעית והפשוטה של הלשון בדבר ערכות ל"כל חוב והתחייבות... בגין רכישת דלקים ושמונים" היא, לכאורה, ערכות שאינה מוגבלת לעסקה מסוימת. כפי שמציין חברי השופט סולברג, חזקה היא כי תכלית החוזה היא זו העולה מלשונו הרגילה (ראו ע"א 4628/93 מדינת ישראל נ' אפרופים שיכון וייזום בע"מ, פ"ד מט(2) 265, פסקה 18 לפסק דינו של המשנה לנשיא (כתוארו אז) ברק (1995), ועמ' 581-585 בספרו פרשנות במשפט כרך רביעי – פרשנות החוזה (2001)). אולם, חזקה זו היא חזקה הניתנת לסתירה לאור מכלול הנסיבות. בענייננו, נסיבות כריתת החוזה (כפי שאלו נקבעו בידי בית המשפט המחוזי כממצאים עובדתיים שבהם – להשקפתי, כמו להשקפת השופט ג'ובראן – אין מקום להתערב) מצביעות על כך שאומד דעת הצדדים היה כי הסכם הערכות ניתן לעסקת מפעלי פלדה בלבד. נסיבות אלו נקבעו על בסיס הראיות שמנה חברי השופט ג'ובראן, ובהן עדותו של מר אדמתי, שהיה אחראי על העסקה מטעם המערערת והעיד מפורשות כי הערכות ניתנה עבור

עסקה ספציפית; ושני מכתבי ביטול הערבות ששלח המשיב למערערת, בהם הוא מצייין כי לאור סיום עסקת מפעלי פלדה יש להשיב לו את הערבות.

לשאלה העובדתית האם אדמתי היה מנכ"ל משותף בדלק (כקביעת בית המשפט המחוזי, בעמ' 4 ו-7 לפסק הדין) או מנהל מחוז בלבד, אין בעיני כל השפעה על התוצאה. נראה כי למעשה מדובר בשמות שונים לאותו תפקיד, ואין נפקא מינה אם היה אדמתי מנהל של אזור אחד מתוך שניים או מנכ"ל משותף של החברה יחד עם מנכ"ל האזור השני. על כל פנים, לפי עדותו של אדמתי, ועל כך אין חולק, הוא שימש מנהל מחוז הצפון ומנכ"ל שותפות דלק בלסקי (ראו עמ' 17 שורות 22-23 לפרוטוקול הדיון מיום 12.10.2010). אף אם אדמתי היה "רק מנהל מחוז", הוא זה אשר יזם את ההתקשרות של דלק עם חברת המשיב; הוא זה שהורה על החתמת המשיב על כתב ערבות; והוא שהיה מעורב בהסכם לאספקת המזוט למפעלי פלדה; לכן, אומד דעתו שלו הוא הרלבנטי לפרשנות החוזה, כפי שקבע בית המשפט המחוזי (ראו עמ' 4 לפסק הדין וכן ראו גבריאלה שלו דיני חוזים – החלק הכללי 416-418 (2005)). כחברי השופט ג'ובראן אף אני איני מוצאת סיבה להתערב בממצאי בית המשפט המחוזי לענין מהימנותו של אדמתי. חברי השופט סולברג מוצא קושי בכך שאדמתי ציין כי אינו זוכר פרטים באשר לנסיבות החתימה, כיוון שחלפו 10 שנים ממועד חתימת ההסכם, אולם זכר כי כתב הערבות נועד לעסקת מפעלי פלדה. זיכרון "סלקטיבי" זה מוצא חברי תמוה. לדעתי אין כל תמיהה בכך שאדמתי זכר למה כוונה הערבות. היקף תחולתו של כתב ערבות הנו פרט משמעותי ומרכזי, ואין בעיני תמיהה בכך שאדמתי זכר שהערבות כוונה לעסקת מפעלי פלדה, בפרט כאשר דובר בעסקה משמעותית שהצריכה בטחונות רבים יותר מאחרות. זאת ועוד: המשיב "תיזכר" את אדמתי באמצעות שתי הודעות הביטול ששלח בתאריכים 17.10.2000 ו-2.11.2000, כאשר אדמתי היה עדיין בתפקיד (ראו עמ' 18, שורה 10 לפרוטוקול מיום 12.10.2010). על כן, כחברי השופט ג'ובראן אני סבורה כי אין מקום להתערב במסקנות בית המשפט המחוזי לענין מהימנותו של אדמתי. מסקנתי מתחזקת לאור עדותו של אדמתי על כך שעודנו מקיים קשרים מסחריים עם המערערת (ראו פרוטוקול הדיון מיום 12.10.2010, עמ' 9 שורות 14-16, וכן קביעת בית המשפט המחוזי בעמ' 5 לפסק הדין). היכרותו המוקדמת של אדמתי עם המשיב אינה פוגמת במהימנותו, מאחר וכפי שקבע בית המשפט המחוזי הבסיס להיכרותם הנו עסקי (עמ' 5 לפסק הדין).

נסיבה רלוונטית נוספת בענייננו היא העובדה שכתב הערבות נחתם על טופס סטנדרטי של חברת דלק. המשנה לנשיא חשין התייחס בדנ"א מגדלי הירקות להבחנה בין חוזה "שעמלו עליו שבועות וחודשים" לבין חוזה סטנדרטי:

לעניין פירושו של חוזה, אף שבתיאוריה - ברמת הפשטה גבוהה - אין מבחינים בין חוזה שעמלו עליו שבועות וחודשים לבין חוזה שנכתב במשיכה אחת וכי דינם של השניים חד הוא; חרף זאת, לא נוכל לקבל הנחיה זו ליישומה בחיי המעשה (דנ"א 2045/05 ארגון מגדלי ירקות - אגודה חקלאית שיתופית בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד סא(2) 1, פסקה 18 לפסק דינו (2006)).

במקרה דנן, כתב הערכות לא נוסח עבור התחייבותו של המשיב בשם החברה ולא יוחד לעסקי החברה מול חברת דלק. מדובר בטופס סטנדרטי של חברת דלק, אשר "נשלף מן המדף" על ידי אדמתי בטרם הוחתם עליו המשיב (עמ' 17, שורה 30 לעדותו של אדמתי בפרוטוקול הדיון מיום 12.10.2010). ברי, כי אין מדובר באותו מצב שבו נוסח חוזה במיוחד לערבות הקונקרטי, במחשבה תחילה ותוך הקפדה יתרה על כל מילה בו, אלא בניסיון "לא לתר" פתרון מהיר לבעיה שנוצרה במכירות למפעלי פלדה. מסיבה זו, אין להבין מכך שההסכם מתייחס הן לדלק בלסקי והן לדלק כי המשיב התכוון לערוב לכל עסקאות החברה מולן. המשיב, אשר היתה לו היכרות מקצועית קודמת עם אדמתי, סמך עליו ולא ייחס חשיבות לנוסחו המעורפל של כתב הערבות. ואכן, לפי קביעת בית המשפט המחוזי אמר אדמתי את האמת.

לענין ההיגיון העסקי ותכלית החוזה, המערערת טוענת כי פרשנות לפיה הסכם הערבות משתרע על עסקה אחת בלבד נטולה היגיון עסקי. ואולם, ניתן גם לטעון ההפך, שהרי גם מבחינת המשיב אין היגיון בהתחייבות כה גורפת, ללא הגבלת זמן ו/או סכום, על כל עסקאותיה של דלק בעבר ובהווה. טענה זו מתקבלת על הדעת לאור ההסבר שסיפקו אדמתי והמשיב, כל אחד בעדותו, לכך שדווקא בעסקה זו הוחתמה ערבות אישית. הסבר זה נוגע למורכבות שהיתה בעסקה הספציפית, אשר ברקע לה היה סוכן נוסף של דלק, ולהיקף העסקה שהיה גדול במיוחד (עמ' 16 לפרוטוקול הדיון מיום 12.10.2010, שורות 22-23). לענין זה יצוין גם כי בצדק דחה בית המשפט את טענתה של דלק כי אין זה מדרכה לספק דלקים ללא ערבות כלל (ולכן אין היגיון שעשתה זאת במקרה דנן), משהוכח כי עשתה זאת - ודווקא באופן ספציפי לגבי החברה של המשיב.

4. לאור דברים אלו, מסקנתי היא כי אין להתערב במסקנתו של בית המשפט המחוזי כי כתב הערבות חל על מפעילי פלדה בלבד.

אשר על כן, אני מצטרפת לתוצאה של דחיית הערעור, תוך פסיקת הוצאות לחובת המערערת, כפי שנקבע בפסק דינו של השופט ג'ובראן.

המשנה לנשיא

הוחלט כאמור בפסק דינו של כב' השופט ס' ג'ובראן.

ניתן היום, כ"ח בסיוון התשע"ג (6.6.2013).

שופט

שופט

המשנה לנשיא